

Néhány gondolat

Nem szokásos, hogy egy születő lapot annak egyik készítője is köszöntse. Mégis megteszem, mégpedig két okból.

Az első, amit mondanom kell, egy teljesen személyes közlés: ennek az újságnak az elindulása – és remélem sikeres további pályafutása – egy régi, nagy vágyam, álmom, tervem megvalósulása is egyben. Az már csak külön megtiszteltetés, hogy a lap születésénél magam is ott bábáskodhatok és készítésének személyesen is résztvevője lehetek – ezért megköszönöm az alapító-főszerkesztő bizalmát.

A másik fontos dolog, amelyről úgy vélem, itt célszerű és helyénvaló szólnom, az maga a lappal kapcsolatos elképzeléseink rövid áttekintése.

Ez, a kedves olvasó kezében lévő, első szám különleges, hiszen jórészt a 2001. december 7-ei, „Betű- és szóvetés a magyar orvosi irodalomban” című konferencián elhangzottakból áll össze, köszönhetően az előadók segítségének és buzgalmának, annak, hogy az időt nem sajnálva, írásban, előre a rendelkezésünkre bocsátották mondandójukat, sokan komoly tanulmány formájában.

A lap későbbi számaihoz több rovatot is szeretnénk kialakítani. Természetesen nem mindegyikben szerepelhet majd az összes, általunk most elképzelt témakör, de a legtöbb rovat újból és újból elő fog bukkanni.

Lássuk, mik is lesznek ezek!

VITAFÓRUM, VÉLEMÉNYFÓRUM

Itt mindenki, bármely szaknyelvünket érintő kérdéstről írhat, vitatkozhat, véleményt nyilváníthat! Magunk is felvetünk vitatémákat (ilyen például a latinosan-magyarosan kérdéskör, az elkerülhetetlen angol kifejezések használata, az onkogének nevezéktana, magyarosítási lehetőségek stb.). A lényeg: kezdjünk végre beszélni saját szaknyelvünkről, annak érdekében, védelmében, ápolásáért – hiszen világosan látszik, hogy ezt helyettünk senki sem fogja és (hivatásunk sajátosságai miatt) talán nem is tudja megtenni.

Ezért rendkívül hangsúlyos, hogy a lap igazi értékét, értelmét maguk az olvasók, tehát a gyakorló orvosok, a szakemberek, a nyelvészek, a szaklapszerkesztők, az egészségügygel kapcsolatban állók adhatják csak meg! Nélkülük, tevékeny hozzájárulásuk nélkül a magyar orvosi szaknyelv ügye – attól tartok – elveszett...

DÍSZPINTYEK, PÉLDASZÖVEGEK

Ebben a rovatban egy-egy cikkrészlet, könyvidézet, zárójelentés, lelet, gyógyszerleírás stb. helyesírási, stílári vizsgálatát tervezük, persze a tanulságok levonásával.

ÁLTALÁNOS NYELVI-HELYESÍRÁSI-STÍLUSTANI CIKK, TANULMÁNY

Nem elég csak a szaknyelvi szövegtannal foglalkoznunk. Az, hogy „három dimenziós képkalkotás” nem létezik (mert a háromdimenziós egy szó: visszatérő hiba!!!), bizony nem szaknyelvi

kérdés, hanem helyesírási probléma. Ilyen ismereteket is érdemes fölleveníteni.

SZAKNYELVI KÉRDÉSEKET FESZEGETŐ CIKKEK

Várjuk az írásokat, a gondolatokat, a véleményeket, amelyek adott esetben már valamiféle konszenzus, közös megegyezés szintjére is emelkedhetnek egy-egy kritikus kérdésben. Ide tartoznak a már nem általános, hanem szaknyelvi helyesírási és stílári témákat összefoglaló, vitát ma már nem képező írások, tanulmányok is.

SZÓCSISZOLÁS, MINISZÓTÁR, ÚJ SZAKSZAVAK, ELTERJEDT RÖVIDÍTÉSEK

A kedves olvasóktól kérjük, várjuk leleteiket: az utóbbi évtized új, szótárzatlan szakszavait, azok jelentését, leírási gyakorlatát, esetleges magyarázati lehetőségeit és a sok-sok, ma már az egyes szakterületek közötti megértést is megnehezítő rövidítést, azok eredetét, feloldását, jelentését: mindez nagyon fontos nyelvművelő gyűjtőmunka!

SZAKNYELVTÖRTÉNET, SZAKSZÓ-ETIMOLÓGIA

Szórakoztató, érdekes, színes kultúrtörténeti csemegéknek szánjuk ezt a rovatot.

ORVOSLÁS ÉS IRODALOM

Ebben az egységben orvos írókról szeretnénk megemlékezni, illetve a betegség, a halál irodalombéli megjelenéséről, a hivatásunk, vagy épp az emberi szenvedés művészi megfogalmazásával megismerkedni, újra találkozni.

HÍREK

Itt eseményekről, rendezvényekről, szakmai vonatkozású kulturális kiadványokról, művek megjelenéséről stb. szándékozunk tájékoztatást adni.

JÁTÉKOK, VETÉLKEDŐK

Reméljük, hogy a szójátékok, esetleg helyesírási teszteszkék, az általánosabb, illetve szakmaibb műveltségi, tudást próbára tévő játékok minden nyelvet, kultúrát kedvelő kollégának, orvosnak, gyógyszerésznek stb. szórakozást, örömet szerezhetnek – akár egy éjjeli ügyelet üres óráiban is.

Ennyit tehát jelenlegi elképzeléseinkről. Tisztelettel várunk azonban minden megjegyzést, ötletet, javaslatot – bízva abban, hogy az orvostársadalom, az egészségügyiek képesek egy értékes és hasznos orvosi szaknyelvi-kulturális lapot létrehozni és gondolataikkal, értelmiségi mivoltukkal fönttartani!

Számítva a szellemi együttműködésre, a közös gondolkodásra, tisztelettel és örömmel köszönt minden olvasót:

Grétsy Zsombor

BERTÓK LÓRÁND

Biztos vagyok benne, hogy nagy öröm nemcsak nekem, de minden magyarul gondolkozó szakembernek e folyóirat elindítása. Napjainkra ugyanis már úgy megromlott a magyar orvosi nyelv, hogy lassan már nem is lehet magyarnak nevezni. Pedig a XIX. század végén kialakult szakmai nyelv, melyen Hőgyes Endre és kortársai írtak és beszéltek, tisztességes magyar nyelv volt. Sajnos, az orvosi nyelvünk eredetileg latin kifejezései is már korcs angollá változnak. Kialakult egy zagyva, gyarmati nyelv. Egészségügyi intézményeink nagy részében már csak idegen feliratok mutatják az egyes részlegeket, a leletek nagy része is többnyire angol, sőt a kórisme sem latin, hanem az is angol. Nem is beszélve rendezvényeinkről, melyek címükben, napirendjében és előadásainak címében teljesen idegenek. Ha hazajön egy fiatalember amerikai, 1-2 éves tanulmányútjáról, már nem tud egy tisztességes magyar mondatot elmondani. Szakmai nyelvünk, a köznyelvvvel egyetemben zagyva, gyarmati nyelvvé züllött. Így minden olyan igyekezet, mely célul tűzi ki a magyar szakmai nyelv tisztítását, megőrzését feltétlen elismerést, támogatást érdemel. Ilyen céllal indult meg ez évben a „Mondjuk Magyarul” országos mozgalom. Szaknyelveink tisztítása kezd közügygé válni. Ezért nagy öröm e folyóirat elindulása is. Meggyőződésem, hogy lehet ma is magyarul beszélni és írni, csak oda kell rá figyelni. Gondoljunk arra, hogy ez az egyetlen összekötő kapocs, amelyik e nemzetet napjainkban és a jövőben összetartja. Bízom benne, hogy ez a folyóirat sokakat fog anyanyelvünk helyes használatára buzdítani.

BRENCsÁN JÁNOS

Köszöntöm a *Magyar Orvosi Nyelv* című folyóiratot, és köszöntöm a folyóirat olvasóit. Mindazokat, akik a magyar nyelv és különösképpen a magyar orvosi szaknyelv iránt érdeklődnek, akiknek szívügye a nyelvművelés, a magyar nyelv tisztasága, szeretete. Ilyenek sokan vagyunk.

Ez a folyóirat alkalmas lesz arra, hogy sok vitás vagy nem vitás, de félreértett nyelvészeti kérdésben állást foglaljon, vagy legalábbis ilyen kérdéseket felvessen és arról vitát indítson.

Nem aggódom azon, hogy aki kézbe kapta ezt az első számot, nem fogja türelmetlen érdeklődéssel várni a következőt. Mire alapozom ezt a jóslatomat? Tessék megfigyelni, hogy milyen népszerűek a televízió és a rádió nyelvészkedéssel foglalkozó műsorai vagy az újságok ilyen jellegű rovatai, olvasói hozzászólásai. Pedig ezek többnyire csupán egy-egy résztémával, egy-egy kifejezés, szóhasználat helyességével foglalkoznak.

Az orvosi nyelvnek számos olyan területe van, amely nyelvészeti tanácsra szorul, mert használója bizonytalan. És ez a jobbik eset. A rosszabbik az, ha valaki öntudatosan használ hibás vagy téves változatot. Sok ilyen ága van az orvosi szaknyelvnek. Akik tollat ragad, annak szembe kell néznie rengeteg olyan kérdéssel, amelyre először talán nem is gondolt.

Megkockáztatom azt a megállapítást, hogy a szakírónak sok tekintetben nehezebb a dolga, mint az irodalmi nyelvet alakító szépírónak. Elvégre a helyesírást az írók, költők alakítják, a szakírók alkalmazzák.

Mennyi olyan terület van, ahol szükség van útbaigazításra.

Néhány ezek közül: a stílus és a szakszerűség. Van-e, lehet-e stílusa, irodalmi értéke például egy, a vesebetegségek gyógykezeléséről szóló írásműnek? Itt említendő a germanizmusok, az anglicizmusok és az ezekkel kapcsolatos tévhitek. Ha pedig anglicizmusról beszélünk, elkerülhetetlenül napirendre kell tűzzük a számítógép, az internet világának kérdését. Ennek a nyelvét nemigen lehet összeegyeztetni a magyarosságra való törekvéssel. De mégis, mi a megoldás?

Nehéz a kérdések fontosságát rangsorolni, mégis, lehet, hogy első helyen kellett volna említeni az orvosi szakszavak nagy többségét meghatározó latin és görög nyelv szerepét.

Azután itt van a szaknyelv és a köznyelv viszonya. Ez utóbbihoz kötődik a régies, esetleg elavult vagy tájnyelvi kifejezések sorának témája.

Ha az orvosi szaknyelvről esik szó (elsősorban a helyesírás kérdésében), soha el nem múló viharos vitákra kell gondolnunk. Az idegen szakszavak használatáról orvosaink nagy része nem mond le. Ha pedig használjuk ezeket, akkor hogyan írjuk? Ehhez ismernünk kell az illető nyelv helyesírását. Ebben sem járunk biztos talajon, mert például az angol sok latin szót más helyesírással ír, mint a klasszikus latin.

Végül nem volna érdektelen egy összeállítást olvasni arról, hogy mennyi orvosi, anatómiai megnevezés épült be a köznyelvbe.

Az előbbieken olyan témákat soroltam fel, amelyek mind érdeklődésre tarthatnak számot. Olyanokat, amelyek éppen eszembe jutottak annak kapcsán, hogy megindult egy folyóirat, megszületett egy olyan fórum, ahol az efféle kérdéseket meg lehet vitatni.

Biztos vagyok abban, hogy a folyóiratnak szakmai és nem szakmai körökben egyaránt nagy sikere lesz, amit magam is szívből kívánok.

DONÁTH TIBOR

Nagy örömmel üdvözlöm a *Magyar Orvosi Nyelv* című folyóirat megszületését. Mint anatómus, aki közel 50 éve foglalkozom szakterületem terminológiájának részben etimológiai, részben értelmező elemzésével, röviden az anatómiai nyelvvel, úgy látom, a nemzeti nyelveket háttérbe szorító nemzetközi trendekkel szemben sürgős feladatunk és felelősségünk a magyar orvosi szaknyelv védelme és továbbfejlesztése.

Az anatómiai terminológia, mely az orvosi nyelv döntő részét adja, elsősorban latin, görög, illetve arab eredetű. Szókincse azonban egyre gyorsuló tempóban anglicizálódik és az angolosság lassan uralkodóvá válik a szaknyelvben.

Mindannyian tudomásul vettük a II. világháború után, hogy a tudomány nyelve az angol. Ez azonban nem jelenti a nemzeti

szaknyelv feladását, hanem éppen ellenkezőleg, szükségessé teszi annak egyidejű fejlesztését, egy ún. *vernakuláris szakszógyűjtemény* megteremtését.

Korai fáradozásaink egyik gyümölcse az 1992-ben megjelent Fábíán–Magasi: *Orvosi Helyesírási Szótár*, mely hatalmas magyar szakszógyűjteményt tartalmaz.

A napokban kerül ki a nyomdából „*Négy nyelvű anatómiai szótár*” című munkám, melyben megpróbáltam a latin szakkifejezéseknek angol, német és magyar megfelelőit megadni.

Remélem, hogy az új folyóirat, a *Magyar Orvosi Nyelv*, méltán folytatja majd azt a nemes nyelvapoló munkát, melyet olyan elődök indítottak el, mint *Apáczai Csere János*, *Geléji Katona István*, *Dugonics András*, és folytattak, hogy csak *Bugát Pált* említsem, olyanok, akik világhosszú tettek számunkra, hogy elsőrendű feladat egy, „*a tudomány kifejezésére is alkalmas, kimívelt nyelv megteremtése*” és annak folyamatos ápolása.

ECKHARDT SÁNDOR

„*Idegen nyelvet művelni szép, a hazait pedig lehetőségig művelni kötelesség.*” Ezt a mondatot Kölcsey Ferenc írta le a Paraneisisben, csaknem két évszázada, s az *Orvosi Hetilap* egyik legutóbbi számában jelent újra meg.

Azt hiszem, nem is lehetne ékebben bizonyítani, hogy Kölcsey fentebb megfogalmazott bölcs és előrelátó gondolata ma is mennyire aktuális. Ennek értelmében mindenképpen melegen üdvözölni kell azt a törekvést, hogy *Magyar Orvosi Nyelv* címmel új folyóirat létesüljön.

Mi lehet e kezdeményezés célja? Az utóbbi évek feltartóztatatlanságul terjedő globalizációs folyamata orvosi nyelvünket sem kímélte meg. Az információk áradata nemcsak kötelezővé tette a kutatók és a klinikusok számára egyaránt a naprakész tájékozottságot, amely persze mérhetetlen segítség valamennyiünk számára, hanem egyúttal becsempészte tudatunkba azt a nagyszámú, új fogalmat, amelyeket az angol nyelvű szóhasználat magáénak tekint, s amelyeket az informatika gyakorlata is megkövetel. Ennél is lényegesebb azonban, hogy a mondatok szerkesztése megváltozott, idegen szavak és gondolatok rövidítései jöttek divatba, elfelejtettük a bevált és elismert magyar szakkifejezéseket. A helyesírási szabályzat megszegése is mindennapos gyakorlat. Mondhatjuk tehát, hogy veszélybe került a magyar nyelv a biológiai és az orvosi területen is.

A cél tehát világos: a magyar orvosi nyelv védelme. Tudomásul kell venni az új szavak, kifejezések létét, de el kell hártani azok kritika nélküli alkalmazását. Mindazt pedig, ami eddig is helyes anyanyelvi gyakorlat volt, újból birtokba kell venni. Szükség van tehát egy olyan fórumra, ahol minden vitatható kérdésnek helyet lehet biztosítani.

A huszonnegyedik órában vagyunk. A globális kultúrának eddig is részesei voltunk, de hamarosan még inkább előtérbe kerül a kérdés, hogy felhasználó szolgálai vagy azt gazdagító szerep-

lői leszünk-e. Semmi kétség, hogy az utóbbi feladatra kell vállalkoznunk.

Köszöntöm tehát a *Magyar Orvosi Nyelv*-et, és remélem, hogy várakozásunknak megfelelően be fogja tölteni nemes hivatását!

EGYED JENŐ

Gondolom, aligha kétséges, hogy őseink Európában foglaltak hont, európai módon rendezkedtek be, és élünk azóta is itt, a nemzetek országútján. A történelem időnként valóban kiismerhetetlen fordulatainak egyike, hogy mindezek után mégis elsődleges törekvésünk a legszélesebb vonatkozásokban felkészülni a politikai-gazdasági Európai Unióhoz való rövidesen realizálódó csatlakozásra.

Függetlenül attól, hogyan alakul, azaz milyen ütemben halad előre a pozitív értelemben várt globalizáció, hogy hogyan fejlődnek az ezzel összefüggő gazdasági-társadalmi kérdések, az ma is vitathatatlan, hogy mindezek a nemzeti kultúrára csak érintőlegesen lehetnek befolyással. Megőrizni kulturális értékeinket legalább olyan kiemelt feladat, mint felkészülni a harmonizációra az élet egyéb területein.

A tudománynak és ezen belül minden egyes szaktudománynak kiemelten fontos kötelezettsége megővni és erősíteni mindazt, ami ezekhez a kérdésekhez kapcsolódik. A feladat nem könnyű, ellentmondások, logikusnak tűnő tendenciák bizony vannak. Közben a fiatal orvos képzettségének már ma is része a nyelvtudás, és kötelezettségeihez hozzátartozik a külföldi, egyetemes, leginkább angol szakmai irodalom követése, más oldalról ugyan olyan sürgetőnek látszik a háttérbe szorult hazai publikációs tevékenység tekintélyének visszaadása, melynek elengedhetetlen feltétele a „kristálytisza” magyar orvosi nyelv visszatérése, művelésének belső igénye. A folyóirat életre hívói minden bizonnyal ezt az ügyet kívánják szolgálni, ami valamennyiünk szándékával mélyen összecseng.

A fenti rövid, inkább köszöntőnek írott sorok jegyében kívánok az induló folyóiratnak megérdemelten sok sikert.

FÁBIÁN PÁL

Sokszor tapasztaltam, hogy a kétszáz éve lezajlott nyelvújítást társadalmunk irodalmi mozgalomként tartja számon, s valahogyan az az elképzelés él közönségünkben, hogy az olyan szavakat is, mint tartály, lószér, hordágy, kereskedelem, mozdony stb. írók, költők találták ki. A helyzet a valóságban nem ez: a vasút szót például nem Petőfi alkotta híres verse számára, hanem már készen kapta, talán Széchenyitől, akitől etimológiai szótárunk az első adatot idézi, 1828-ból. A nyelvújítási szavaknak igen jelentékeny (valószínűleg nagyobb) hányada szaknyelvi eredetű, a szaknyelvekből kerültek be az irodalmi és köznyelvekbe, nem pedig fordítva történt a dolog. Nem is lehet-

tett ez másképpen! Íróink képtelenek lettek volna a sok ezer új szó meggyártására, meg aztán nem is értettek a szövéshez-fonáshoz, a gépekhez, az orvosláshoz stb. Az irodalom művelőinek szerepe, küldetése inkább abban állt, hogy egyrészt ők voltak a nyelvújító mozgalom szorgalmazói és irányítói, másrészt ők emelték irodalmi nyelvi rangra – mint Petőfi is tette – a megfelelőnek bizonyuló új szavakat.

Nem felel meg a valóságnak az a kép sem, amely szintén elterjedten él a köztudatban, s amely szerint a kiegyezéstől az első világháborúig tartó időszak a haladást szolgáló nyelvújítással szemben visszaesést hozott. A valóság az, hogy a kiegyezéssel újra megnyílt az út a hazai tudományok fejlesztése előtt, és ez szükségképpen magával hozta azt is (mint a reformkorban), hogy meg kellett teremteni a szaktudományok korszerű magyar szókincsét. Az iskoláztatás nyelve az elemi iskolától az egyetemig magyar lett, következésképpen minden iskolafokozat minden osztálya számára, minden tantárgyból meg kellett írni a tankönyveket; magyarul kellett előadni és magyarázni az osztálytermekben. A gyorsan fejeledező ipart, a kereskedelmet, az államigazgatást stb. magyarul kellett megszervezni. Mindez hihetetlen tömegű új szó alkotására és elterjesztésére kényszerítette a tudósokat csakúgy, mint a tankönyvírókat, az iparosokat, kereskedőket, jogászokat stb. És gyorsan kellett cselekedni! Ezt a roppant nagy teljesítményt okkal és joggal nevezhetjük második nyelvújításnak.

A két világháború közti évek nyelvművelő programjának szintén fontos eleme volt a szaknyelvekkel való foglalkozás. – Jelentősen háttérbe szorították a műhelyszargonnak vinkli, pemzli, malter, spicc, flekk, sparherd típusú szavait, s helyettük megerősítették a sarok, ecset, habarcs, orr, folt, tűzhely használatát. – Továbbá: a sportújságírók, a sportolók és a közönség jól szervezett összeműködése révén megteremtették számos sportág magyar szókincsét. A les, hátvéd, partdobás, kicselez stb. mind a harmincas-negyvenes években váltotta fel az ofszájdót, a beket, a taccsot, a kidriblizt meg a többi mind.

A világban most végbemenő hatalmas változások a nyelvektől (pontosabban a társadalmaktól) nagy erőfeszítéseket kívánnak. Csak azok a nemzeti közösségek lesznek képesek önazonosságuk megőrzésére, amelyek saját nyelvükön tudják birtokukba venni a rohamosan bővülő szaktudományi ismeretanyagot. Nagyarányú szókincsbővítésre – egy harmadik nyelvújításra – van tehát szükség. Számos jel – most induló folyóiratunk is – arra mutat, hogy ebben már javában benne is vagyunk.

FEHÉR JÁNOS

Majd másfél évszázada, 1857. június 4-én jelent meg az Orvosi Hetilap első száma. Alapítója és első főszerkesztője Markusovszky Lajos volt. Két fő cél vezette Markusovszky Lajost a lap alapításában akkor. Az egyik: legyen magyar nyelvű, hetente megjelenő orvosi szakfolyóirat – hisz az orvosi szakirodalomban akkortájt Magyarországon zömmel német nyelvű szaklapok voltak elérhetőek. A másik: szolgáljon ez a tudományos folyóirat szak-

mai orgánunként a hazai és külföldi új gyógyászati eredmények ismertetésére és terjesztésére.

Az Orvosi Hetilap indításáról Markusovszky Lajos a következő képpen szól: „*A lap megindításának kötelesség érzete mindnyájunknál közös volt. Hogy mi határoztuk el magunkat e hitünk szerint szükséges magyar orvosi lap létesítésére, annak indoka nem az volt, mintha kizárólag hivatottnak éreztük volna magunkat ezen vállalkozásra, hanem mivel évek lefolyta alatt másvalaki nem igen találkozott, aki abbéli óhajátunkat életbe léptette volna.*”

Az orvostudomány történetében a nemzetközi irodalomban a szaknyelvet illetően 5 különböző korszakot lehet elkülöníteni. Az ókorban, az orvostudomány kialakulásának kezdetén, a Krisztus előtti 5. században a görög nyelv volt az általánosan elfogadott orvosi szaknyelv. A középkorban a görög mellett a latin és az arab nyelv volt használatos, régióként függően. A reneszánsz kor idején a latin nyelv vált legfontosabbá az orvosi beszédben. A francia forradalom után a francia, majd a német és az angol nyelv használata terjedt el az orvostudományban. Az angol nyelvnek az orvosi szakterületen való előretörése az első világháború idején kezdődött, majd a második világháborút követően fokozatosan kiszorította a szaknyelvek területéről a franciát és németet egyaránt. Az elmúlt fél évszázadban az orvosi szaknyelvben az angol használata a nemzetközi szakirodalomban csaknem egyeduralkodóvá vált, háttérbe szorítva más nyelveket, lett légyenek azok nemcsak a kisebb nemzetek nyelvei, hanem hosszú időn át gyakorta használt világnyelvek is.

Az angol nyelv elterjesztését a szakirodalomban különösképpen elősegítette, hogy az utóbbi évtizedben a szakmai előmenetelnél kiemelkedő súllyal vették figyelembe a magasabb impaktfaktorú közleményeket. Éppen az idézettség miatt, amely az angol nyelvű szaklapokból sokkal magasabb volt, a különböző szerzők közleményeiket – saját egyéni érdekükben – ha teheték, elsősorban angol nyelvű lapokhoz juttatták el. Ez azzal is együtt járt, hogy a német és a francia, de a más nyelvet beszélő országok kutatói is háttérbe helyezték saját hazájuk szakirodalmát. Ennek az lett az eredménye, hogy a hazai lapok idézettsége tovább csökkent, és féltő, hogy az alacsonyabb színvonalú nemzeti nyelven megjelenő dolgozatok nem kellő súllyal szolgálják az alapellátás orvosainak továbbképzését.

Itt, Magyarországon, a harmadik évezredben számunkra nagy gond, hogy kövessük-e ezt a világjelenséget, használjuk-e közleseinben az angol nyelvet, vagy hagyományainak megfelelően továbbra is a magyar nyelv legyen honi orvostudományunk szószólója.

Szabadjon most ugyancsak Markusovszky Lajos bölcs előrelátására hivatkoznom, mint ahogy már korábban erre utaltam. Markusovszky lelkesen helyeselte a magyar orvosok külföldi utazásait és érdeklődését a tudomány nemzetközi eredményei és kérdései iránt, ugyanakkor szelíden megrója azokat, akik indokolatlanul hajbókolnak a „nyugat” tudománya előtt és tudományos eredményeik publikálásában a hazai irodalmat mellőzve, más or-

szágok szakirodalmát részesítik előnyben. „... *A búvárnak* – írja egyik cikkében – *midőn hona közelében figyelő és vizsgáló közönségre nem talál, mindig szabadságában áll szellemi termékeivel valamely idegen nemzet irodalmában fellépni, mi reá nézve talán előnyös, mert nagyobb számú közönséghez szól, ámde ilyenkor ezen irodalom munkásává válik, s bár nevezetes szerepkört vívhat ki magának, de hazája művelődésére befolyás nélkül marad.*”

Mint ahogy az idézetből nyilvánvaló, a magyar nyelvnek a használata az orvosi szakirodalomban országunkban feltétlenül kívánatos. Az alapellátásban dolgozó orvosaink egyértelműen igénylik, hogy hozzájuk a szakirodalom magyar nyelven jusson el. Ha nem használjuk nyelvünket a hazai szakirodalomban, nyelvünk szegényedik, s szépsége is csorbul. Az Orvosi Hetilap szerkesztőbizottsága és szerkesztősége egyaránt Markusovszky gondolatának megfelelően magyar nyelvű közleményekkel kívánja növelni a hazai szakirodalom színvonalát.

Mindezen gondolatok alapján messzemenően üdvözljük Bószé Péter dr. és munkatársainak erőfeszítéseit a magyar orvosi szaknyelv gazdagítása érdekében, és kívánjuk, hogy a *Magyar Orvosi Nyelv* új folyóirat céljának megfelelően szolgálja a magyar nyelv gazdagítását és legyen segítségünkre a szaknyelv fejlesztésében.

GÁTI ISTVÁN

Nagy gondja a magyar orvostudománynak, hogy az orvosi szaknyelvnek nem egységes a helyesírása, és régóta általános óhaj az orvosi helyesírás egységének megteremtése. A rendezés ügye 1987-ben fordulóponthoz érkezett, a Magyar Tudományos Akadémia illetékes orvostudományi és nyelvtudományi testületei közös erőfeszítéssel elvi állásfoglalást dolgoztak ki az orvosi szakszavak, illetve -kifejezések írásmódjára nézve, és elhatározták egy alapos orvosi helyesírási szótár megszerkesztését. Az orvosi helyesírási szótár megalkotására orvosok és nyelvészek közösen vállalkoztak. Az előszerkesztés munkája 1990 elején fejeződött be és a kézirat 1991 nyarán nyerte el a végleges formáját. Tudomásul kell azonban venni, hogy az orvosi nyelv állandóan alakul, változik, így a revízióra időnként sor kell, hogy kerüljön. Ezt a célt szolgálja a jelenlegi tudományos ülés is, melyhez a Magyar Tudományos Akadémia nevében sok sikert és eredményes munkát kívánok.

Befejezésül engedjek meg, hogy megköszönjem Bószé Péter professzor fáradtságos munkáját, akinek komoly érdeme a tudományos ülés megszervezése.

GRÉTSY LÁSZLÓ

Lapok jönnek, lapok mennek. Napjainkban, a – Marx György szavaival – „felgyorsult fejlődés” időszakában megszoktuk már, hogy szinte hetenként feltűnik egy-egy új lap, folyóirat az újságárusok kirakataiban vagy a hírközegek ajánlásaiban, mások viszont ugyanakkor egyszer csak megszűnnek, eltűnnek a polcokról.

Legnagyobb örömemre én most egy olyan új lapot köszönthe-

tek, amelyik – életre hívóinak nemes célja szerint – az orvosi nyelv gondjaival, megvitatásra váró kérdéseivel foglalkozik majd, s úgy tudom, nyitva áll mindenki előtt, akinek e tárgyban mondanivalója van.

A címe: *Magyar Orvosi Nyelv*. Őszintén mondhatom, eddig álmomban sem gondoltam arra, hogy egyszer külön lapja lehet ennek a fontos tudomány-, illetve szakterületnek. Már azt is dicséretesnek tartom, hogy hosszú idő után újra tudományos tanácskozás folyik az orvosi nyelvről, ráadásul a legilletékesebb helyen, a Magyar Tudományos Akadémián. Tudomásom szerint – persze lehet, hogy tévedek – ehhez hasonló 1965-ben volt legutóbb, 36 évvel ezelőtt! Akkor a Debreceni Orvostudományi Egyetem volt a székhelye az Orvosi nyelvünk helyessége című konferenciának. A nyelv művelők örömmel és részletesen méltatták az eseményt (lásd *Magyar Nyelvőr* 1965. 3: 414–7). Most, egy nemzedéknyi idő elteltével, nem is csupán egy újabb tanácskozás a folytatás, hanem egy, a kérdés napirenden tartására hivatott folyóirat? Ez igen, ez olyan eredmény, azazhogy olyan vállalkozás, amely előtt már a kezdet kezdetén fejet kell hajtani!

Azt kívánom ennek az új folyóiratnak – vagy ha úgy tetszik: periodikának –, amit valamely kiváló pályatársunk ünnepi köszöntésekor szoktunk mondani, tisztelettel és féltő szeretettel: Ad multos annos!

HORVÁTH ATTILA

Egy új orvosi lap indul megint.

Manapság nincs ebben semmi szokatlan. Szinte hetente születnek rövid életű, csúnyácska küllemű, elnagyoltan szerkesztett, pongyola és nem ellenőrzött ismeretekkel teli szaklapok, amelyeknek kiadói mintha nem is nagyon szeretnék, hogy kiadványukat valaki el is olvassa.

A *Magyar Orvosi Nyelv* című folyóirat azonban más. Joggal kelti fel az érdeklődését mindazoknak, akik az igényes munkavégzéshez szükségesnek érzik azt is, hogy a szaknyelvük rendbe tett szabályok keretei között fejlődjen és így tegye lehetővé, hogy egyre pontosabban értse az orvos az orvost és a beteg az orvosát.

A magyar orvosi nyelv az élő magyar nyelv részeként alakul (fejlődik?). A *Magyar Orvosi Nyelv* című folyóirat hiánypótló nagyszerű fórumot biztosít mindazoknak, akik a magyar orvosi nyelv alakulását elkötelezett véleményükkel segíteni kívánják.

Kívánom, hogy sikeres éveket érjen meg a lap a lelkes szerzők, munkatársak és olvasók támogatásával.

JÁSZBERÉNYI CSABA JÓZSEF

A *Magyar Orvosi Nyelv* című kiadvány gondolata és megjelenése számos szempontból is örömteli esemény. A nyelv (jó esetben) együtt fejlődik a körülöttünk lévő világgal, és ezzel minden szakterületnek együtt kell haladnia. Különösen fontos, hogy lépést tudjunk tartani a nemzetközi fejlődéssel, mert ha ez nem így tör-

ténik, akkor egy olyan szakzsargon jön létre, amelyben a már régóta létező magyar szavak is feloldódnak, és adott esetben visszaváltoznak idegen, eredeti alakjukká.

A gyógyításnak (így a hozzá tartozó szavaknak és kifejezéseknek) fontos része a gyógyszerek használata, a diagnosztika és az orvosi kémia alkalmazása. Fontos ezért, hogy a magyar orvosi nyelvben a kémiai nevek is szabályosan, helyesen jelenjenek meg. Szerencsére a magyar kémiai nyelv szorosan követi a nemzetközi változásokat, amelyeket az IUPAC (International Union of Pure and Applied Chemistry) kiadványai rögzítenek. Nem feltétlenül nekünk kell tehát a kémiai neveket kitalálni, hanem alkalmazni kell(ene) a meglévő szabályokat és elnevezéseket, és nem szerencsés dolog ezektől kényelmi okokból vagy megszokásból eltérni. Mindez pedig nem csupán a tankönyvek-re vonatkozik.

Elég riasztó példa akad a köznapi nyelvben is, hiszen nemritkán shopokban vásárolunk, City Centerekben fordulunk meg és adott esetben egy pubban találkozunk barátainkkal. De sokszor nincs ez másként a szakmai, orvosi nyelvben sem. Ezért fordulhat elő, hogy van fordító, lektor és kiadó, akinek a magyar szövegben is jó a bevált „kén” helyett a „sulphur”, a „szulfur”, a „szulfurtartalmú orvosság”, a kálium helyett a „potassium” stb. Míg ezek egy része egyszerűen lefordítható, de nem lefordított angol szó, mások, mint például az említett „szulfurtartalmú orvosság”, a „szulfur-dioxid” vagy a „betelactamok” (sic) már a fordítói/lektori igénytelenség és tudatlanság termékei. Fontos, hogy az ilyenek ne terjedjenek, mert ha valaki nyomtatásban lát hasonlókat (kommentár nélkül), esetleg hajlamos elhinni, hogy lám-lám, jól van ez így (is). Nincs jól.

Határozott célunk, hogy a gyógyszer-tan és a gyógyítás nemzetközi fejlődését kövesse a magyar orvosi nyelv fejlődése, és a riasztó hibridszavak tömege helyett legyen igazi magyar orvosi nyelv. Ennek kémiai vonatkozásait tekintve nagy segítségünkre lehet Nyitrai József és Nagy József (szerkesztés és magyar nyelvű adaptáció) könyve: *A magyar kémiai elnevezés és helyesírás szabályai. Útmutató a szerves vegyületek IUPAC-nevezéktanához*. (Az IUPAC Szerves Kémiai Nomenklatúrabizottságának 1993-as ajánlása alapján.) (Magyar Kémikusok Egyesülete, Budapest, 1998). Adott esetben hasonlóan hasznos lehet a megfelelő szerzetlen kémiai munka: Fodorné Csányi Piroska és Simándi László (Fodorné Csányi Piroska, szerk.) *Szerzetlen kémiai nevezéktan* című munkája (Magyar Kémikusok Egyesülete, Budapest, 1995).

Csak remélni tudom, hogy lesz egy egységes, nemzetközi gyökerrű, de igazi magyar orvosi nyelv a kémiai és gyógyszerekkel kapcsolatos területen is. Ez egyszerre szolgálhatja a haladást és anyanyelvünk megőrzését, gazdagítását.

JUHÁSZ-NAGY SÁNDOR

A korszerű, magyar tudományos nyelv kialakulása nagyjából egybeesett a tudományos kutatás hazai fellendülésével, az önálló magyar tudományos élet megteremtődésével. Noha a folyamat

csíráiban már jóval korábban bontakozni kezdett, nyelvünket a késő reformkortól kezdődően egy-két tudós-nemzedéknek (Arany és Jókai kortársainak) voltaképpen bámulatosan rövid idő alatt sikerült alkalmas eszközzé alakítani tevékenységük pontos leírására, gondolataik árnyalt kifejezésére. Így a magyar nyelv, ha említett feladatkörének betöltésében – de csakis abban! – kezdetben jócskán le is maradt a nagy nyugati nyelvektől, ezt a történeti hátrányt hamarosan és tökéletesen behozta. Kifejező és tömörítő erejében, választékosságában, szabatoságában a magyar tudományos nyelv – a helyesen használt magyar – ma már egyetlen tudományágban sem marad el a nagy világnyelvektől, ami az emberiség igen kevés (legfeljebb két-három tucat) nyelvéről mondható el a sok ezer közül.

Szellemi elődeinknek, köztük az első magyar orvos-nemzedék kiválóságainak (Balassáéknak, Markusovszkyéknak) mindezek véghezviteléhez kevés lett volna – egyébként vitathatatlan – „szakmai” illetékességük. A kényszer sem hajtotta őket, hiszen valamennyien hibátlanul beszéltek és írtak németül (többnek, köztük a legnagyobbak, az anyanyelve is ez volt), így az akkori világ elsőszámú természettudományos közlési eszközének birtokában, egy németül kormányozott birodalom kellős közepén, nem lehettek szakmai előmenetelüket gátló kifejezésbeli gondjaik. Teljesítményük véghezvitelére mindezek helyett egy dolog sarkallta őket: izzó patriotizmusuk. A természettudósok, köztük az orvosok, nem voltak egyedül ebben; egy hatalmas áramlat ragadta magával őket, amelyben ők nem pusztán csak sodródtak, hanem önkéntes vállalással vetették magukat belé. Személyes élményükké vált a tudás, hogy a magyar nemzet és a magyar nyelv úgyszólván egyet jelent; e két dolog nálunk szervesebben kapcsolódik egymáshoz, mint e világ igen sok más népénél. Az értelmiségi réteghez tartozván mindenekelőtt természetesen a kapcsolat magasabb művelődésbeli szempontjaira figyeltek. E nézőpont elsődlegessége ma sem vitatható. Ha a magyarság 1100 éves Kárpát-medencei történetének számtalan értékes művelődésbeli vívmányai, alkotásai közül csak egyetlenegy szabadna megnevezni, habozás nélkül választhatnánk az anyanyelven létrehozott művészi teljesítmény *egészét* (a „szépliteratúrát”), a közös emlékezet legősbibb, már-már ködös rétegeibe visszanyúló népköltészetől kezdődően egészen Weöresig, Nagy Lászlóig és (remélhetőleg) tovább. Ezért, amikor annak idején az első hazai orvosiskola nagyjai – ki-ki a maga szűkebb szakterületén – Nyugat-Európa akkori nagyságainak színvonalához törekedtek (sikerrel) hasonulni, nyelvi igényeik szerint a korabeli magyar írás kiválóságaihoz – Vörösmartyhoz, Petőfihez, Arany Jánoshoz – és szellemiségükben természetesen a nyelv fellendítésére akadémiát alapító Széchenyihez „zárkóztak fel”. Céljukat talán nem érhették el egy csapásra (ehhez hosszú évtizedek kellettek), de törekvéseikkel (hasonlóan a tudomány sok más ágazatához) az orvoslás számára valódi értékfeltáró és értékmegőrző *közösségi heretet* teremtettek. És törekvéseikből éppen ez maradt hatott máig a legidősebbnek.

A patriotizmus ma sem jelent mást, mint egyrészt a nemzeti közösséggel önként vállalt mély érzelmi azonosulást, másrészt e

közösség iránti tudatos felelősségvállalást. A fogalomról lekophattak a másfél század előtti idők romantikus szóvirágai, és – talán – a hangsúly is áthelyeződhetett, racionálisabb korszemléletünknek megfelelően, a dolog másodikként említett oldalára – ám a lényeg változatlan maradt. Adott tárgykörünkre leszűkítve a kérdést: aki orvosként magyar nyelven ír – magyar nyelven is ír –, s törekszik ezt a csodálatosan fejlett közlési eszközt színvonalasan használni, tudatosan kinyilvánítja – mintegy a hazai tudományos közösség éltető elemébe lépve –, hogy felelősséget vállal e közösségért és fontosnak tartja annak értékítéletét. Ezáltal hozzájárul egy *valós* értékrend természetes kialakulásához, ami nélkül az igazi, torzításmentes szakmai közvélemény és az egészséges közélet elképzelhetetlen. Mindnyájan tudjuk, hogy ez utóbbi téren ma is milyen sok a kívánnivaló a megvalósulthoz képest. Viszont éppen a valós értékeken alapuló közvélekedés szükségességéből következik, hogy a leírtaknak nem csupán a népesebb (így jó értelemben belterjesebb) „gyakorlati” orvosi területekre kell vonatkozniuk, hanem a sokkal nemzetközibb „elméleti” orvosi kutatásokra is. Mert bár igaz az az állítás, hogy a magyar nyelvű közlés nem pótolhatja a nemzetközi kapcsolatrendszer és az ottani köztereken történő megmértetést, de a fordítottja is igaz. Különösen fontosnak tarthatjuk, hogy a kortárs, hazai orvos kutatóink legkiemelkedőbb eredményei összegzett formában, közérthető, ápolat, magyar szaknyelven hozzáférhető legyenek – mindenekelőtt a fiatal, magyar orvosnemedékek számára. Ez hozzásegít annak fenntartásához (vagy újraélesztéséhez?), ami a magyar szakemberek legnagyobb erőssége (s a külföldre került magyarok – nemcsak orvosok! – sikerének legfőbb „titka”) volt, s a jövőben is lehet: a sokoldalúsághoz, az *egészet* egyben látó, átfogó szemlélet létrejöttéhez, a „csörlátás”, a túlszakosodás helyett. Bátran kijelenthető, hogy mindez elsőrendű nemzeti cél abban a szellemben, amelyben Széchenyi István látnoki módon, éppen 160 éve, feladatként népe számára előírt (*Kelet népe*, 1841). „Kisnyelvi” voltunk ebben a tekintetben hátrány helyett előnyre válhat, hiszen szűkebb, eszményi síkon összefogottabb szakmai közösségeket tétel fel, természetesebb módon történő odafordulást a többiek eredményei, tudományos nézetei felé.

KESZLER BORBÁLA

Nagy öröm számunkra, hogy a magyar nyelv művelés szakmai vonala e folyóirat megjelenésével olyan fórumhoz jut, amilyen a magyar nyelv művelés történetében még soha nem volt, hiszen egy teljes folyóiratot hazánkban még nem szenteltek a szaknyelv művelésének.

A *Magyar Orvosi Nyelv* folyóirat megindítása jelentőségében hasonló Bugát Pál tétéhez, aki 1825-től (amikor még a magyar egyetemen latinul vagy németül adtak elő minden tantárgyat) magyarul kezdte oktatni az orvostudományt. Annak idején ez egy mozgalom elindulását, a szaknyelvek magyarításának kezdetét jelentette. Reméljük, hogy a *Magyar Orvosi Nyelv* is mozgalmat indít el a szaknyelvek ápolására és fejlesztésére.

A szaknyelvek magyarosításának és korszerűsítésének folyamata mintegy két évszázados múltra tekint vissza. A korszerűsítés feladatát a Magyar Tudós Társaság – megalakulásától kezdve – magára vállalta, sőt, a Magyar Tudós Társaságnak eredeti és fő célja a tudományok magyar nyelven való megszólaltatása volt.

Ezt a célt sikerült elérni. A modern tudományoknak ma nincs olyan ága, melyet ne lehetne magyar nyelven művelni. Sajnos azonban, napjainkban a szaktudományok magyar nyelven való művelése iránti kedv alábbhagyott. Ennek oka főként az, hogy a nemzetközi tudományos életbe csak valamilyen világnyelven (főképp angolul) lehet bekapcsolódni. Az angol nyelven író kutatóktól azonban természetesen kevésbé várható a magyar szaknyelv ápolása. Ilyen helyzetben nagy jelentőségű minden olyan kezdeményezés, mely a szaknyelvek fejlesztését szolgálja. Az Akadémia ennek tudatában ma is fáradhatatlanul küzd a szaknyelvek korszerűsítéséért.

Az Akadémia Magyar Nyelvi Bizottsága az utóbbi tíz évben például a következő szaknyelvi szótárak munkálataiban vett részt: *Orvosi helyesírási szótár* (főszerkesztő: dr. Fábíán Pál és dr. Magasi Péter; szerkesztő: dr. Donáth Tibor, dr. Ferenczy Gyula, dr. Hargitai Rezső, dr. Keszler Borbála. Akadémiai Kiadó–Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár, Budapest, 1992); Gozmány László: *A magyar állatnevek helyesírási szabályai* (Folia Entomologica Hungarica – Rovartani Közlemények 55 [1994]: 429–45); *Az állatfajtanevek helyesírása* (szerkesztő: Jávorka Levente, Fábíán Pál, Hőnyi Ede. Állattenyésztés és Takarmányozás 44 [1995]: 465–70 = Acta Agraria Kaposváriensis 4 [2000]: 82–6); Fábíán Pál, Hőnyi Ede, Földi Ervin: *A földrajzi nevek helyesírása* (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1998); Priszter Szaniszló: *Növényneveink* (Mezőgazda, Budapest, 1998); Nyitrai József–Nagy József: *Útmutató a szerves vegyületek IUPAC-nevezéktanához* (Magyar Kémikusok Egyesülete, Budapest, 1998).

Az MTA Magyar Nyelvi Bizottsága 1992-ben szaknyelvi konferenciát is szervezett a Budapesti Műszaki Egyetemmel együtt, melynek anyaga az ehhez kapcsolódó nyelvművelő konferencia anyagával együtt a Magyar Nyelvőr 117. évfolyamának 4. számaként jelent meg.

Az Akadémia Magyar Nyelvi Bizottsága folyóiratával, a Magyar Nyelvőrrel együtt (melyet 1872-ben a polgárosodás, városiasodás nyelvi művelődésének támogatására hoztak létre) az elkövetkező időkben is feladatának tekinti a szaknyelvek fejlesztésének segítségét, szem előtt tartva a magyar szaknyelvi hagyományokat, de figyelembe véve az európai szaknyelvfejlesztő törekvéseket is.

Az Akadémia Magyar Nyelvi Bizottságának, a Magyar Nyelvőrnek, valamint az ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszékének a nevében még egyszer gratulálva a folyóirat szervezőinek és szerkesztőinek, kívánom, hogy segítségükkel váljon valóra, amit Kosztolányi „*A tudomány nyelve*” című írásában megfogalmazott (1933-ban): „*Elmúlt az a kor, amikor a szaktudósokat azért becsülték, mert a tömeg nem értette őket, vagyis mert nem tudtak ír-*

ni, legföljebb egymásnak. [...] Azt tapasztaltam, hogy a kitűnő tudósok kitűnő írók is. Nem a népszerűsködő tudósokra gondolok itt, akik uraságtól levetett, ellenszervesen-színes szépirodalmi kellekkel piperéztetik mondataikat, hanem az alkotókra, akik mindig egyszerűek és közvetlenek, az olyan fajta tudósokra, [...] akik-től írni tanulhat a szépíró is.”

KIEFER FERENC

Az elmúlt években, évtizedekben hazánkban örvendetesen fellendült a szaknyelvek művelése, szótárak, kiadványok, tanulmányok sora is ezt bizonyítja, s ez minden bizonnyal a természettudományok ugrásszerű fejlődésének is köszönhető. A tudomány-technikai forradalom, az informatikai robbanás, a digitalizáció stb. mind-mind megannyi új fogalmat, tárgyat, eszközt hozott forgalomba, s ez számos nyelvi, nyelvhasználati kérdést vetett fel.

Nagy öröm számunkra, s ezt az MTA I. osztálya elnökeként, a Nyelvtudományi Intézet igazgatójaként és minden bizonnyal az anyanyelvi kultúra ápolásán buzgólkodó kollégáim nevében is kijelenthetem, hogy a most induló folyóirattal az orvosi nyelv művelésére is jó lehetőség teremődik. Az anyanyelv ápolása már a XIX. század első felében az Akadémia megalapításának elsődleges célja volt, s az MTA azóta is fontos feladatának tekinti elődeinek megfogalmazásában azt, hogy a magyar nyelvet alkalmassá tegyék a különféle tudományok művelésére. Az orvosi nyelv fejlesztésének, terminológiai kutatásának nagy hagyományai vannak a magyar tudományban. Biztos vagyok abban, hogy ezeket a nemes hagyományokat folytatja majd ez a folyóirat.

LAPIS KÁROLY

A köszöntés előtt néhány sorban szeretném összefoglalni az előzményeket. Először a „*Betű- és Szóvetés a Magyar Orvosi Irodalomban*” című rendezvényre szóló meghívót kaptam meg. A kitűzött előadások színes csokra, nem kevésbé az eminens előadók köre, nagyon felkeltette érdeklődésemet. Ezt követően az Orvosi Osztály legutóbbi ülésén meglepetéssel, de nagy örömmel szerettem tudomást Bősze Péter hatalmas, – azt hiszem joggal minősíthetem – a hazai orvostudomány életében történelmi jelentőségű kezdeményezéséről. Röviddel ezután kaptam meg tőle a megtisztelő felkérést a szerkesztőbizottsági tagságra.

E nagy megtiszteltetés kapcsán hirtelen végigfutott emlékezetemben, hogy egy-egy, a városban tett séta után, mennyit boszszankodtunk feleségemmel együtt a különböző üzletek idegen vagy magyar és idegen szavak szerencsétlen összekapcsolásával gyártott torz és nyomorék öszvér szavakkal történő elnevezése miatt. Szomorúsággal töltött el, hogy ezáltal szép és gazdag anyanyelvünk a többnyire magyar tulajdonosok önkéntes elhatározása következtében nap mint nap, a saját hazánkban megalázást, ha nem meggyalázást kell, hogy elszenvedjen.

Úgy könyveltem el, hogy ezt vagy a műveletlenség okozta „nyugatmajmolásból” vagy egyszerűen abban a hitben teszik, hogy így jutunk közelebb Európához, ahhoz az Európai Unióhoz, amely

különbösen rendszeresen kinyilvánítja, hogy a nemzeti nyelvi sajátosságok történelmi tarkaságának megőrzése mellett kívánja létrehozni az egységes Európát. Ezután elgondolkozva, sajnos, hamarosan rádöbbentem, hogy velünk, orvosokkal, egymás közötti napi véleménycseréink, megbeszéléseink során sok esetben ugyanez történik: gyakran ugyanolyan torz szóképződményeket használunk, mint amilyeneket az üzletek elnevezéseiben láthatunk. Felidéződtött az emlékezetemben egy, az 1960-as években, De Gaulle elnökségének idejében tett franciaországi tanulmányutam során belém vésődött emlékem a francia nyelv és tudományos szaknyelv védelme (és tegyük hozzá: fejlődése) érdekében hozott akkori, drasztikus intézkedés. Ennek lényege az volt, hogy az állami kiküldetésben, nemzetközi tudományos kongresszusokon részt vevő francia tudósoknak kötelezően francia nyelven kellett megtartaniuk előadásait. Persze azóta ez már túlhaladott intézkedés, s a tudomány területén a nemzetközi érintkezés és eszmecsere nyelve világszerte elfogadva az angol lett.

Napjainkban a természettudományos alapokon nyugvó orvostudomány kimunkálása terén úttörő szerepet betöltő, nagy múltú, német nyelvű szakfolyóiratok egész sora is már angol nyelven jelenik meg. Emellett azonban minden európai országban – és szerencsére hazánkban is – megjelennek, élnek, sőt, virágoznak az anyanyelvű szakfolyóiratok is.

Osztom azonban a *Magyar Orvosi Nyelv* nevű lap alapítójának, Bősze Péternek a nézetét, hogy mindez a magyar orvosi nyelv fejlődése, fejlesztése céljára nem elegendő.

Napjainkban az orvosbiológia területén végbemenő, hihetetlen tempójú és egyben lenyűgöző fejlődés, az orvostudomány rendkívüli specializálódása, a rohamosan fejlődő technológia vívmányainak egyre szélesebb körű orvosi felhasználása következtében naponta számos angol terminus technicus születik. Ha ezeket változatlan vagy – ami még rosszabb – kissé kitekert formában vesszük át és használjuk, torz lesz a magyar orvosi nyelv fejlődése, illetve meg is áll. Márpedig, ha egy nyelv valamelyik összetevőjének, a mindennapi élet vagy az emberi tevékenység bármelyik területén használatos ágának fejlődése megáll, akkor az a nyelv egészének a fejlődésére is károsan hat, megtorpanítja azt, ami azután előbb-utóbb a nyelv halálát eredményezi.

Ezért van szükség a magyar orvosi nyelv folyamatos és céltudatos fejlesztésére – új szavak megalkotására – még akkor is, ha tudatában vagyunk annak a ténynek, hogy a szóban forgó magyar orvosi szaknyelv csak szűk körben: itthon és a környező országokban, a diaszpórában élő magyarság körében lesz majd használatos.

Gondoljunk csak bele, hol tartana a magyar orvosi szaknyelv nagy elődeink céltudatos nyelvművelő tevékenysége nélkül.

Ezért köszöntöm nagyrabecsüléssel, tisztelettel és igen nagy örömmel Bősze Péter úttörő kezdeményezését és a *Magyar Orvosi Nyelv* című folyóiratot. Teszem ezt abban a reményben, hogy a kezdeményezést az egész magyar orvostársadalom – határon innen és túl – felkarolja és aktív közreműködéssel sikeressé teszi azt.

Elképzelem, hogy a folyóiratnak lesz majd az *interneten* egy honlapja és egy postafiókja, ahova bárki, bármikor beküld-

heti az általa kigondolt új, magyar orvosi szakszavakat, és a közösség kritikájának tüzeiben úgy fejlődik a magyar orvosi szaknyelv és más tudományágak szaknyelve is, hogy nyelvünk, ahogy József Attila írta: „ősi és modern, erdei, mezei és városi, ázsiai és európai” és legfőképpen magyar marad. Kívánom, hogy a *Magyar Orvosi Nyelv* című folyóirat ennek eléréséhez minél eredményesebben járuljon hozzá.

PÁLINKÁS JÓZSEF

„A gondolat a szóban nem kifejezést nyer,
hanem végbemegy.”

(LEV SZEMJONOVICS VIGOTSKIJ)

Ha a gondolat és szó egy, akkor tudomány és annak nyelve is entitás: egysége mindannak, ami a teória és a gyakorlat eredményeképpen létrejött.

Platón elképzelése szerint az orvoslás a test szolgálója, a beszéd a léleké, így mindkettő hozzájárul az ép lélek és test megőrzéséhez. A nyelv használata is lehet tehát természettudomány és az orvoslás is nyelvművelői feladat. A *Magyar Orvosi Nyelv* folyóirata ezt a feladatot vállalja, ezt a művelést és ezt a tudományosságot tűzi ki célul.

A magyar oktatás ügyében az utóbbi néhány év komoly változást hozott, s ezek közé tartozik az intézményekben az egészségügyének nagyobb hatáskörű képviselője. Az orvoslás tárgya képzéssé, képzésből képzettséggé, abból pedig átadható tudássá válik – s ez a tudás nevelhet majd a fiatalokból egészségesen gondolkodó és élő generációt, generációkat. Az orvosi nyelv mélyebb ismerete a nyíltabb és korlátlanabb kommunikációt teszi lehetővé majd, mind a képzés, mind a mindennapi élet során.

Mindannyian tapasztalhattuk már, milyen a diagnózist hallani, olvasni kellő kompetencia nélkül, milyen a szaknyelvi fordulatokból kikeveredve a valós helyzetet önmagunkkal vagy másokkal, adott esetben éppen a betegekkel kapcsolatban felmérni. A magyar orvosi nyelv, mint minden szaknyelv, művelést kíván: a nyelvészeti szempontok átvitelét arra a dinamikus fejlődésre, amely az orvosi gondolkodásban lezajlik.

A sokszínűvé váló orvosi publicisztika egyúttal metanyelvi igényeket is felvet a medicina nyelvének művelésével kapcsolatban. A népszerű, könnyen hozzáférhető, ismeretközlő folyóiratok nyelvzetét is érintheti tehát az a munka, amelyet a *Magyar Orvosi Nyelv* vállal és biztonnal elvégez.

Az egészségügy is beépül a társadalom tudatába, a jövőről való gondolkodásba. Az európai uniós csatlakozásban a helykeresésünk és helyünk megtalálása új identitás létrejöttét fogja elősegíteni, amelyben nyelvünk megtartó-megújító szerepe kiemelkedő jelentőségűvé válik. A csoportnyelvi jelenségek leírása, hibáinak kiemelése, javítása, fejlődési irányának alakítása a tudományos kutatásnak, a kutatás fejlesztésének közvetlen és közvetett forrásává is válhat.

Ennek reményében köszöntöm az útjára induló *Magyar Orvosi Nyelv* folyóiratot és kívánok a szerkesztőbizottságnak ta-

paszlatokkal szolgáló, tartalmas, lelkesítő munkát, az olvasóknak hasznos, élvezetes időtöltést és az olvasottak gyümölcsöző felhasználását!

PALKOVITS MIKLÓS

Őszinte örömmel üdvözlöm a *Magyar Orvosi Nyelv* című folyóirat létrehozását, és megtisztelésnek tartom, hogy a szerkesztőbizottság munkájában részt vehetek. Nagyra értékelem Bősze professzor töretlen erőfeszítését a magyar orvosi nyelv kimunkálása érdekében. Véleményem szerint a magyar orvosi nyelvvel kapcsolatos tudományos rendezvények mellett egy rendszeresen megjelenő folyóirat nagy szolgálatot tehet a cél érdekében. A magyar orvosi nyelv helyes használatának szándékával nagyon sokan értenek egyet, de érdekében csak nagyon kevesen vállalnak szerepet. Őszinte megbecsülésem mindazoké, akik e munkára vállalkoznak.

A magyar orvosi nyelv kérdése – hasonlóan más tudományok, szakmák nyelvi kérdéseihöz – egyidős magával a magyar orvoslással. Tudom, hogy ez a megállapítás közhely marad, ha nem telik meg tartalommal. A magyar orvosi nyelv kimunkálása és helyes használata az elmúlt évszázadok során mindvégig két tevékenységen alapult: az ismeretek bővülésével együtt járó szókincsgyarapodás szakmailag helyes, és a magyar orvosi nyelvbe legjobban illeszkedő ápolása, valamint az új szavak széleskörű ismertetése, használatának általános elfogadtatása. Felgyorsult világunkban e két tevékenység is felgyorsul, s ha ehhez nemcsak alkalmazkodni kívánunk, de tenni is az érdekében, minden lehetséges fórumot igénybe kell vennünk, illetve újabbakat létrehozunk. A *Magyar Orvosi Nyelv* folyóirat létesítése is ezt a célt szolgálja.

Megítélésem szerint az új folyóirat elsődleges célja az, hogy széleskörű vitafórum legyen. Az orvosi nyelv kérdése rendkívül összetett, nyilvánvaló, hogy soha nem érjük el, hogy mindenben egyetértés alakuljon ki. Az orvosi nyelv latin alapjai és a tudományos publicisztika angol nyelvű túlsúlya – új orvosi fogalmak angol nyelvű bevezetése és napi használata – erős hatással van és lesz a magyar orvosi nyelvre. Lesznek idegen (zömmel angol) szavak, melyek beépülnek majd a magyar orvosi nyelvbe – hasonlóan az új szavak beépüléséhez a magyar nyelv egészébe – és lesznek új magyar orvosi szavak, kifejezések. Hogy ezek az új szavak milyenek lesznek, és közülük melyek simulnak nyelvünkhöz úgy, hogy tartalmukat oly annyira tökéletesen fejezik ki, hogy gyorsan és spontán válnak nyelvkincsünk részévé, az rajtunk is múlik. Ennek elérése érdekében a *Magyar Orvosi Nyelv* folyóirat nagyon sokat tehet. De ne felejtjük, egy folyóirat csupán keret, lehetőség, amelyet tartalommal kell megtölteni – ez sokunk feladata: megtisztelő feladat, és – véleményem szerint – valahol művészet is. Tekintsük így, és műveljük ennek szellemében.

SZABÓ ISTVÁN MIHÁLY

A magyar orvosi nyelv mint egyike az anyanyelvünkől sarjadt számtalan tudományos és munkaköri szaknyelvnek, elméleti és módszertani ismereteink gyarapodásával folyamatosan differen-

ciálódik, szaknyelvisége mindinkább elmélyül. Az ilyen, fokozottan specializált szaknyelvek – egy bizonyos szinten túl – a spontán és öntörvényű kibontakozással szemben már tudatos, célszerű és sokoldalúan egyeztetett fejlesztést igényelnek. A jövőben a magyar orvosi nyelv legalábbis keretek közé szorított, irányított fejlesztésének – nyelvtudományunk képviselőivel szoros együttműködésben – három részterülete van.

1. Az EU univerzális nomenklatúrájának megfelelő, alig vagy kevéssé magyarított és főleg a specializált szakorvosok egymás közötti információcseréjét szolgáló, szorosabb értelemben vett orvosi szaknyelvváltozatok fenntartása és további építése. Következetenül alkalmazott (univerzális) orvosi szaknyelvre csak zavaros és hibás magyar orvosi (szak)nyelv építhető.

2. A jelen magyar orvosi nyelvnek az anyanyelvünk szó- és mondatszerkesztési szabályaihoz kifogástalanul alkalmazkodó továbbfejlesztése. Ezt illetőleg nem tévesztendő szem elől az a rendkívül fontos követelmény, hogy a magyar orvosi nyelv szókincsének és zsargonjának köznyelvünkbe, közös „munkanyelvünkbe” hatolva, alkalmasnak kell lennie annak korszerű, de mégsem elidegenítő gazdagítására.

3. Minthogy a magyar orvosi (szak)nyelv számára elengedhetetlen, hogy a természet- és a műszaki tudományok számos egyéb más részterületeinek szaknyelvi nomenklatúrájával is dolgozzon és mivel a felmérések szerint ez gyakran igencsak kifogásolható módon valósul meg, számolni kell azzal, hogy az orvos nyelvművelők feladatainak tekintélyes hányada majd éppen e területen jelentkezik.

A *Magyar Orvosi Nyelv* megjelentetését mind az orvosi szakterületi adatközlés és informatika, mind a magyar szak- és köznyelvi kultúra fejlesztése terén történelmi szükségszerűségnek tekinthetjük. Bizonyosak lehetünk abban, hogy Bősze Péter professzor úr úttörő vállalkozása nemcsak az orvosi szakterület számára teremt majd eredményes szaknyelvfejlesztő kritikai fórumot, de más szakterületeknek is példát nyújthat, továbbá – amit egyébként ugyancsak nagy fontosságúnak tekinthetünk – e folyóirat a magyar köznyelv szakirányú fejlesztését is hatékonyan szolgálhatja.

TELEGDY GYULA

A Magyar Tudományos Akadémia Orvosi Tudományok Osztálya nevében köszöntöm az újonnan született *Magyar Orvosi Nyelv* című folyóiratot. Úgy vélem, hogy nagyon fontos ügy gondozását vállalták fel a szervezők és mindenekelőtt Bősze professzor úr. A magyar nyelv sorsáról, jövőjéről nagyon sok szó esik manapság, de az orvosi magyar nyelv már a születésétől fogva is sok tekintetben nehezebb helyzetben van, mint más magyar szaknyelvek.

A világban végbement technikai fejlődés, mindenekelőtt az informatika, a molekuláris biológia, a genetika sok olyan új szakmai elnevezést hozott a köztudatba, amelyeknek a magyarra fordítása igazán meg sem történt, elfogadtuk őket úgy, ahogy vannak. A nyelvészek feladata lesz annak eldöntése, hogy ezáltal a magyar nyelv vajon gazdagodott-e vagy szegényedett.

Az orvosi nyelv fejlődése és jelen helyzete is eltér a többi

szakmai nyelvétől. Az orvoscépzés nyelvének nevezéktana a latinra épül. Egy diagnózis elnevezése ma is latin. Az emberi testen való tájékozódáshoz a szakma szintén a latin nyelvet használja. A nyelvújítás idején megpróbálták a betegségek elnevezését magyarra lefordítani. A szaknyelvhasználatba ezek a magyarítások nem nagyon mentek át. Ma, ha illet hall az ember vagy régebbi tudományos közleményekben ilyen szóval találkozunk, inkább a csodálkozás vagy – az esetek egy részében – az érthetlenség érzése tölti el.

A problémákat csak tetézi az, hogy a tudományos folyóiratok jelenleg elsősorban az angol nyelvet helyezik előtérbe. Ez részben jó, részben további nehézségeket jelent. Jó, mert a nemzetközi kommunikációt ez teszi lehetővé: a kiváló magyar eredmények megismerhetővé válnak a világ számára is. Baj azonban az, hogy miközben a latin mellett most már az angol nevezéktan is megjelenik, elfelejtjük a magyar szakmai nyelvet, amelyre pedig továbbra is nagy szükség van, hiszen az orvostársadalom körülbelül 40 000 főt számláló közösségének, az új eredmények megismerésének, a továbbképzésnek a nyelve a magyar.

Sajnos azonban, azt lehet érezni, hogy a magyar orvosi nyelv lassan sorvad, noha a jövővényszavakkal színesedik is. Kérdés azonban az, hogy ez utóbbi gazdagítja-e vagy szegényíti a magyar orvosi nyelvet. Különösen nehéz helyzetben van az az oktató, akinek a hallgatók számára tankönyvet kell írni, vagy a fiatal, akinek záródolgozattal vagy disszertációval kell befejezni életének egy-egy fontos periódusát.

Tartsuk meg a latin nomenklatúrát vagy fonetikusán írjuk a latin szavakat? Ha ez utóbbit választjuk, akkor minden latin szót fonetikusán használjunk vagy csak egyeseket – és akkor melyeket? Az idősebb korosztály a klasszikus latin nevezéktanon nőtt fel. Számukra a fonetikus írásmódot sok esetben még olvasni is elborzasztó. Ha ilyen tankönyvet adunk a hallgató kezébe, hogyan fogja a latin diagnózist leírni? A dilemmák sokaságát folytatni lehetne. Meg vagyok győződve arról, hogy ezekkel a kérdésekkel foglalkozni kell. A most szerveződő, a magyar orvosi nyelvvel foglalkozó „*Betű- és szóvetés a magyar orvosi irodalomban*” című rendezvény fel fogja tární azokat a kérdéseket, amelyek további gondolkodásra, vitára késztetnek. Remélhetőleg a *Magyar Orvosi Nyelv* folyóirat fórumot fog teremteni erre a továbbgondolkodásra, a vitára és ennek eredményeként feltehetően ki fog kristályosodni néhány olyan iránymutatás, állásfoglalás, amelynek valamennyien érezzük a szükségességét.

Az új folyóirat ebbeni igekezetéhez sok sikert kívánok.

VARGA CSABA

Az Amerikai Egyesült Államokban dolgozó orvosként igen tekervényes úton (magyar kollégáimon, barátaimon keresztül) jutott el hozzám a hír: otthon egy szaknyelvi konferencia készül, s egyúttal egy szaknyelvvel foglalkozó lap is útjára indul. Ez a hír számomra, de inkább talán azt mondanám: számunkra, az anyaországtól távol praktizáló orvosoknak, különösen szívmengető. Igyekszünk magyarságunk, magyar nyelvünk megtartani, hogy

hazalátogatásainkkor ne akcentussal beszéljünk, hogy ne kelljen „idegenbe szakadt hazánk fiainak” éreznünk magunkat. Azonban a szakmai nyelv megőrzése sokkal nehezebb. Magam már az egyetemet is az USA-ban fejeztem be, s azóta is angol nyelvi közegben tevékenykedem. Így érthető, különleges ajándék egy olyan lap, amelyik segíti a szakmai anyanyelv megőrzését – esetenben részben megtanulását is. Érthető, hiszen elsősorban magyar orvos vagyok, s csak utána külföldön dolgozó magyar! Tudom azt is, hogy a magyar orvosi szaknyelv alakítása, fejlesztése milyen komoly hagyományokkal bír. Örömmel tölt el a tudat, hogy ezek a hagyományok tovább élnek. Csak remélem (és miért ne teljesülhetne ez is), hogy a folyóirat az interneten is megjelenik, s így sokunkat hozzáférhető és élvezetes olvasmányként segít majd magyarságunk, magyar orvos voltunk tudatosításában, ápolásában, megtartásában. A honvágy újra és újra feltörő pillanataiban pedig különösen jó érzés lesz hivatásunk magyar anyanyelvéről olvasni: ez erőt ad, nemcsak a szakmai munkához, de magához a külhoni élethez is!

Köszönöm ezért mindenkinek, aki a lap létrejöttében, fenntartásában szerepet vállal!

Sok sikert kívánok a nagy és komoly munkához!

VIZI E. SZILVESZTER

„Nekünk a nyelvünk nagyobb kincs, mint a földünk, mert régiebb, s akkor is él, amikor a föld már nem a miénk. Nagyobb, mint a történelmünk, mert a történelem a nyelvben elfér, de a nyelv nem fér el a történelemben. Az egyetlen nemzeti vagyon, amelyből a szegény embernek is éppen annyi jut, mint a hercegnek. Leghűbb képünk, mert nem a nyelvünk olyan, mint mi, hanem mi vagyunk olyanok, mint a nyelvünk.” (Ravasz László, református püspök)

Egyébként már Bessenyei György, a magyar kulturális és irodalmi felvilágosodás vezéralakja írta *„Minden nemzet a maga nyelvén lett tudós, de idegenen sohasem.”* Nem véletlen, hogy a XVIII. század végén és a XIX. század elején orvosprofesszorok (Rácz Sámuel és Bene Ferenc) jelentős szerepet játszottak a tudományos nyelv magyartításában, akkor, amikor az államigazgatás nyelve a deák (latin) volt. Amikor a pesti egyetem orvosi karára Bugátot 1819-ben kinevezték, hogy a sebészeket tanítsa

belorvostanra, a tanítás nyelve még teljesen a latin volt. Érdekes, hogy csak a sebészhallgatók számára engedték meg, hogy magyarul is tanuljanak, figyelembe véve ezen hallgatók alacsonyabb felkészültségét. Bugátot egyébként az irodalmi és nyelvújító tevékenységéért választották 1830-ban az Akadémia rendes tagjává.

1841-ben a Természettudományi Társulatot is a tudomány eredményeinek magyar nyelvű közvetítése céljából alapította Bugát, akadémikus társaival együtt. Schedel (Toldi) Ferencsel megindítja az „Orvos Tár”-at, az első magyar nyelvű orvosi folyóiratot, amely kezdetben természettudományi cikkeket is közölt. Nyelvújító tevékenysége azonban sajnos végtelen túlzásokba ment át, és ezért élete végén erősen kritizálták. Viszont olyan magyar nyelvújítási szavak maradtak fenn tőle, mint az *agy*, az addig használt *érző ín* helyett az *ideg*, a *mirigy*, a szövettanban a *sejt* szó, amelyeket ma is használunk. „Természettudományi Szóhalmaz” című munkájáért, amely 40 000-nél több műszót tartalmazott, V. Ferdinánd értékes gyémántgyűrűvel tüntette ki. A szintén akadémikus Almási Balog Pál, aki egyébként Széchenyi orvosa volt, a filozófia nyelvének magyartításáért kapott akadémiai aranyérmét.

Az európai uniós csatlakozásunk küszöbén érdekes és fontos kezdeményezés ez a folyóirat, amely hivatva lesz őrizni szakmai nyelvünket. Korunk orvostársadalmának tagjai még ma is latin kifejezések segítségével értik meg egymást. A latin az orvosok lingua francája. Receptet is latinul írunk.

Figyelembe kell venni, hogy az Unió nem az államok, hanem a nemzetek összessége lesz, amely őrizni akarja alkotó nemzetek sajátosságait is, beleértve a kultúrát, a nyelvet. Az orvosi nyelv viszont, ha akaratlanul is, de őrzi latin eredetét, viszont a betegjogi törvény szerint a betegnek, illetve bizonyos esetben a hozzátartozónak joga megtudni betegségét, a kezeléséhez, műtétjéhez „Tájékozott beleegyező nyilatkozatot” kell adnia, amelyet érthető magyar nyelven kell megfogalmazni számára. Jogi szempontból a jövőben az orvostársadalom érdeke, hogy szabatos magyar nyelven és egyértelműen írjuk a körmeghatározást (diagnózist), a kórelőzményt (anamnézist) stb.

Kívánom, hogy legyen e folyóirat hosszú életű és szolgálja a magyar tudományos nyelv gyarapodását!